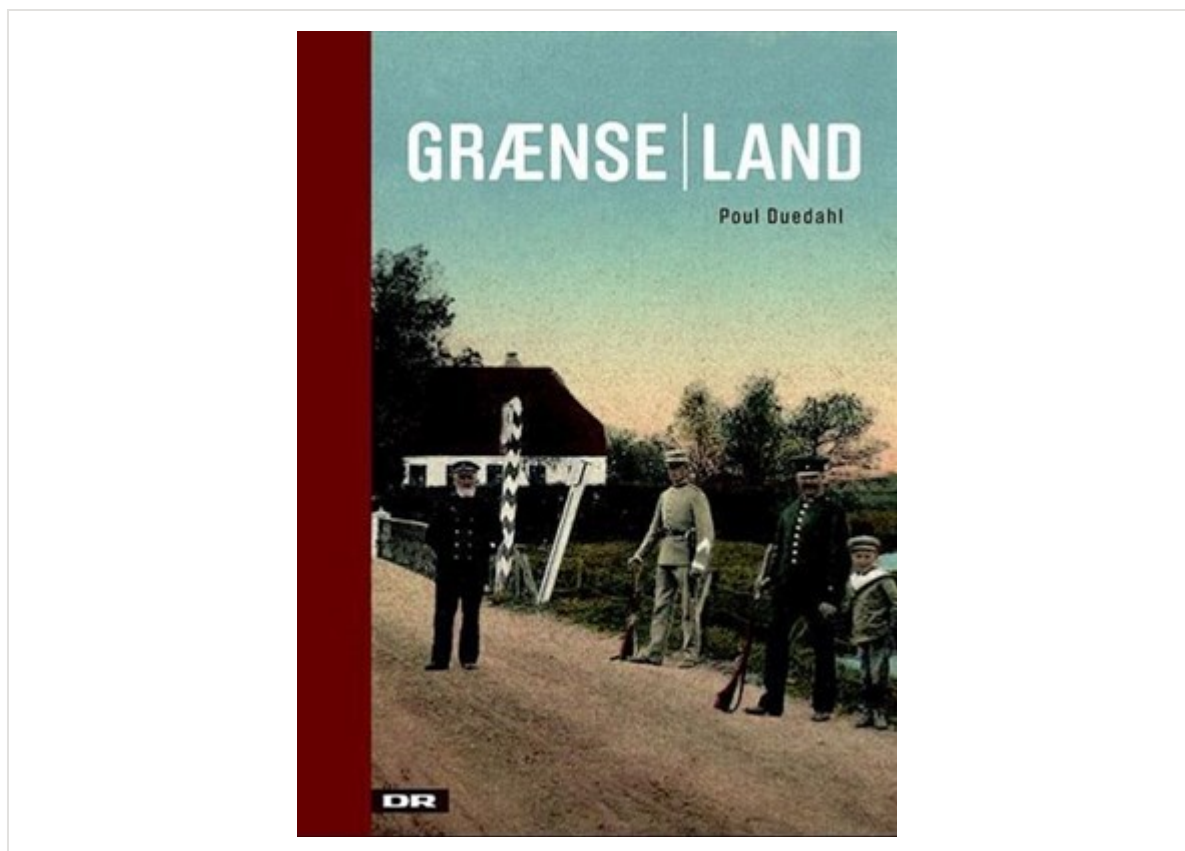

ANMELDELSE SAMFUNDSFAG 8. jun. 2020 | kl. 14:55

En fremragende bog om grænselandet

Af: Thorkild Thejsen

Dansker, tysker, friser, slesviger, holstener eller ...? På godt 300 sider fortæller Poul Duedahl nuanceret og medlevende om livet i grænselandet fra 1840'erne til 1920.

Fakta

Titel

Grænseland

Forfatter

Poul Duedahl

Pris

300

Sider

320

Forlag

Gads Forlag

"Krige styrker selvbilleder og skærper fjendebilleder", står der i indledningen til et afsnit i Poul Duedahls velskrevne beretning om grænselandet mellem Hamborg og Kolding, Vadehavet og Flensborg Fjord.

Duedahl er god til at spidsformulere begivenheder og konsekvenser. Men han stopper aldrig der. Situationer beskrives nuanceret, og problemstillinger foldes ud. Efter den indledende sætning fortsætter han: "Borgerkrigen tvang indbyggerne i grænselandet til at tages stilling til deres eget tilhørsforhold. Fulgte man kongen, friheden eller sproget? Var man slesvigsk, holstensk, tysk, dansk, frisisk eller noget helt femte?"

Citatet antyder bogens mange tilgange til historien. Det er ikke (endnu) en bog om sønderjyderne, der "kom hjem til Danmark". Det er en bog om de mange kræfter, der udfordrede og prægede menneskene i det multikulturelle grænseland fra 1840'erne og frem. Både de 20 procent dansk-talende, som der var flest af mod nord, og de 80 procent tysktalende.

Bogen er delt op i fire store hovedkapitler. Det første behandler tiden fra 1842 til 1848, hvor Slesvig, Holsten og Lauenborg fungerede som en bræmme mellem det danske kongerige og de tyske forbundsstater. De 800.000 indbyggere var tro mod monarken, Christian den 8., der ellers opfattede hertugdømmerne som sin private ejendom, så han for eksempel ikke behøvede at spørge befolkningen, før han byttede en del af Østholsten med storhertugen af Oldenburg mod at få nogle andre landsdele. Sprogforskellene var ikke i fokus, de var en del af hverdagsvilkårene. Men Danmarks elendige økonomi gjorde det svært for de relativt velstillede hertugdømmer at være en del af monarkiet, og enkelte stemmer begyndte at tale om løsrivelse. I 1842 blev sproget så pludselig et stridsemne, og grænselandet blev, som Poul Duedahl skriver, omdannet "fra stødpudezone til konfliktzone".

Kapitel 2 handler om frontkrigene fra 1848 til 1871. "Første offer for Fædrelandet i Krigen 1848", skrev kammeraterne på Seier Steffensens trækors. "Erstes Opfer der Schleswig-Holsteinisches Freiheitskampfes", står der på mindstenen for Peter Bruhn Söhren. Tilfældighed og strejfskud sendte dem i døden som de første.

Krigene splittede familier. Mens amtmand Wilhelm von Rosen valgte tysk, gjorde en søn og datter karriere i København. Og endnu værre: To af hans sønner var soldater på den danske side, og to andre var ved den slesvig-holstenske front.

Poul Duedahl fortæller *også* om politiske, økonomiske og militære frontlinjer. Men det er hele tiden med menneskene i centrum; det er sønnerne Sigismund og Jakob, der er i krig på den danske side, og det er Alfred og Hermann, der kæmper for den tyske sag. Bogens fokus er hverken København eller Berlin. Med masser af citater fra breve og dagbøger bliver der fortalt nuancerede historier om menneskers liv og død.

Mens der var krig i grænselandet, vedtog man i København en grundlov, der ikke gjaldt for Slesvig, som skulle fordanskes i en fart. Det satte kongen en kommissær til. "Nu kan du skalte og valte, som du vil", skrev Frederik den 7. til ham. Og det gjorde han med hård hånd.

Kapitel 3 handler om tiden fra 1871 til 1914. Efter 1864 var det de preussiske sejrherrens tur til undertrykkende fortyskning. I begyndelsen foregik det forholdsvis forsigtigt, men senere blev det meget hårdhændet.

Gennem hele bogen viser Poul Duedahl, hvor vigtig lærerne og skolen var for både dansk- og tysktalende. Ved lærerseminariet i Tønder fik eleverne at vide, at dansk var "et fremmedsprog". Efter Wilhelm den 2.s kroning i 1888 blev alle klasselokaler forsynet med et stort billede af kejseren i ordensbehængt uniform, og da en lærer i Jels blev irettesat, var det med konklusionen, at "for en lærer er tysk sindelag første betingelse".

Det virkede. De danske stemmetal gik tilbage. Men de dansksindede gav ikke op. Samme år dannede de "Vælgerforeningen for Nordslesvig" med den unge journalist og historiker Hans Peter Hansen som drivende kraft. Det provokerede, og "Deutscher Verein für das nördliche Schleswig" blev dannet på initiativ af præsten Christian Johannes Jacobsen. Hans forældre talte dansk, men studietiden i Kiel "åbnede hans øjne for tidens storgermanske drømme". I 1892 stiftede de dansksindede så "Den Nordslesvigske Skoleforening", som i løbet af de første fem år sendte 1.000 børn og unge på efterskoler, højskoler og landbrugsskoler i Danmark. Men samtidig med det steg medlemstallet i den tyske forening, og tonen blev skærpet. Nu gjaldt det "kamp til den fuldstændige undertvingelse".

I kapitel 4 beskrives perioden fra 1914 til 1920. Første Verdenskrig blev et granatchok i grænselandet, hvor 30.000 nordslesvigere tjente som soldater i det tyske militær. De forfærdelige år i skyttegravene beskrives gennem breve fra fronten, og på samme måde fortæller breve om livet derhjemme, hvor kvinderne tog ansvaret.

På skolerne blev eleverne samlet, hver gang tyskerne havde vundet et slag. Men lysten til at lege soldater falmede efterhånden, husker Maria Wilhelmine Bay fra Toftlund: "Tit sad en pige med sorte sløjfer i håret og græd, så vidste vi, at hun havde mistet en far eller en bror i krigen".

Man mærker, at Poul Duedahl er kulturhistoriker. Det er menneskene i grænselandet, det handler om. Deres handlinger og tanker og det, de udsættes for. "Den såkaldte Påskekrise" i København, hvor kongen afsætter den radikale regering, får kun fire linjer. Det er konsekvenserne af krige, politik og forhandlinger, det handler om, derfor er bogens centrum det levede liv i grænselandet. Det gør den spændende, berigende, oplysende og nuanceret. Og teksten suppleres med lige så fremragende billeder, som – ligesom med kilderne til teksten – er hentet i både danske og tyske arkiver.

Bogen er udgivet i samarbejde med DR som et supplement til de fire tv-udsendelser. Det er den ikke. Det er nærmere omvendt. På tv taler skuespillerne nutidsdansk og går i marken i nystrøgne, kridhvide skjorter. I bogen fortælles der med indlevelse om livet i grænselandet på godt og ondt.

Coronakrisen har forsinket noter og tekster om de mange citater, som man senere vil kunne finde på gad.dk. Det fremgår ikke, om der også kommer et emneregister. Det håber jeg.

Kompagnistræde 34, 1208 Kbh K,
tlf 3369 6300, folkeskolen@folkeskolen.dk